LUND UNIVERSITY

Det svenska DJ-undret ur ett gehörsmässigt perspektiv

Berndalen, Erik

2012

Link to publication

Citation for published version (APA):
Berndalen, E. (2012). *Det svenska DJ-undret ur ett gehörsmässigt perspektiv*.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Det svenska DJ-undret

ur ett gehörsmässigt perspektiv

Projektarbete inom kursen
”Lärarrollen i utveckling”

Författare: Erik Berndalen
Handledare: Peter Svensson

Innehåll

Introduktion: DJ-undret…….. 3

Funktionstonalitet…….. 3

Det pedagogiska problemet…… 4

Analyser och uppgifter…….. 5

Sammanfattning…… 7

Introduktion: DJ-undret

Det är de flesta lärares mål att följa med sin tid och hålla sig á jour med vad som händer inom hens ämnesområde och för mig som gehörslärare har de senaste årens stora framgångar för och mediala fokus på svenska DJs varit något som fascinerat och i viss mån förbryllat. Även om jag som 80-talist är uppvuxen med elektronisk musik som Kraftwerk och genom bl.a. musiken till TV-spel har vant mig vid den typen av ljudbild känns det egendomligt att musikaliska artister idag kan attrahera en mycket stor publik utan att behärska ett instrument och kanske till och med utan att kunna sjunga. Följaktligen var min första reaktion på den mediala uppmärksamheten kring ”det svenska DJ-undret”, som det ibland kommit att kallas[1], en lätt konservativ skepsis grundad på delvis förutfattade meningar kring det konstnärliga innehåll som kan bli resultatet av en ibland oerhört förenklad skapelseprocess.
Det har under 2000-talet blivit allt lättare för dator- och musikintresserade att enkelt producera musik utan krav på några rent musikaliska förkunskaper. ”Mixxx”, ”Kramixer” och ”Virtual DJ” är tre exempel på DJ-mjukvaroprogram som finns att ladda ner gratis, och via t.ex. SoundCloud och Grooveshark kan resultaten snabbt spridas till hela världen. Med dagens teknik går det fortare och lättare än någonsin att skapa och sprida musik, och kanske just därför blir en del av musiken en produkt avsedd för snabb och lätt konsumtion. House, trance och dubstep (tre av de musikaliska genrer som DJs ofta huserar i) är ju i grund och botten *Gebrauchsmusik* avsedd för framförallt dans och som ”stämningshöjare” vid fester. Med detta sagt skall det framhållas att det finns en stor variation inom stilarna och många subgenrer har växt fram (bara inom housemusiken kan nämnas electro house, acid house och electroswing[2]) där en del är mer progressiva och experimenterande, andra mycket lättillgängliga till sin karaktär.
Det faktum att konserter med DJs som Avicii och Swedish House Mafia idag är mycket välbesökta kan tyda på en förändring i vad vi som konsumenter förväntar oss av en konsert. Eftersom vi kan se ett musikaliskt uppträdande i vårt eget vardagsrum med knivskarp bild och dito surroundljud krävs det något ytterligare för att vi skall betala för att vara på plats – en konsert förväntas idag inte sällan leverera en upplevelse, en feststämning, och här har housemusiken visat sig passa som hand i handske. Att DJ-rollen tas på allt större allvar märks också tydligt när man betraktar det snabbt växande utbudet av DJ-utbildningar[3] och –kurser[4].
Jag har vid flera tillfällen tagit upp DJ-producerad musik under mina gehörslektioner och kommit att intressera mig alltmer för dess tendens att röra sig mellan två tonala centrum. Detta är ett fenomen som skänker musiken en bedräglig enkelhet: medan många sorters musik har endast en given centralton finns det i t.ex. housemusik ofta två perspektiv att lyssna från, något som kan skänka gehörsstudenter en ny syn på det mest grundläggande i undervisningen - nämligen att identifiera **tonikan**. Det här arbetet ger mig alltså tillfället att bekanta mig mer med den samtida populärmusiken och sätta den på gehörskartan samtidigt som jag utökar mitt undervisningsmaterial med nya uppgifter som kan byggas på efter hand.

Funktionstonalitet

Förhållandet spänning-avspänning mellan funktionerna dominant och tonika har fungerat som en markör för att slå fast en tonart i framförallt västerländsk musik alltsedan renässansen[5].
Konstmusik, visor och jazz är exempel på genrer där följden dominant-tonika allt som oftast är den som avslutar ett musikaliskt förlopp och alltså har kadensen (frasslutet) D-T blivit en naturlig utgångspunkt för att orientera sig i en tonalitet och ett lämpligt ställe att inleda gehörsundervisning

1) http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=4067&grupp=17117&artikel=5052145 - senast besökt 2013-01-29
2) http://en.wikipedia.org/wiki/House_music - senast besökt 2013-01-29
3) http://www.svenskadjskolan.se - senast besökt 2013-01-29
4) http://www.djakademien.se/ - senast besökt 2013-01-29
5) Jansson, Roine och Åkerberg, Ulla-Britt (1995): *Traditionell Harmonilära*. KMH Förlaget, ISBN: 91-88842-02-9

på. Frågan ”var är hem?” eller ”var är 1?”, syftande på tonartens grundton/grundackord, återkommer ständigt under många gehörslektioner för att läraren skall kunna förvissa sig om att studenten inte tappar känslan för den fasta punkt som ger oss möjligheten att identifiera andra toners och ackords *relation* till denna punkt (härav termen *relativt gehör*)[6].
Dominantens ”strävande” roll har under 1900-talet försvagats i många musikaliska stilar under inflytande framförallt från folkmusikaliskt håll. Till exempel bidrog intresset för västerländsk och österländsk folkmusik (t.ex. från England, Spanien, Balkan och Mellanöstern) redan under den nationalromantiska våg som svepte över Europa under andra hälften av 1800-talet till ett ökat användande i konstmusiken av s.k. modala skalor och kadenser baserade på dessa skalor. Ett annat exempel på folkmusikens inflytande är bluesens enorma påverkan på populärmusiken under 1900-talet. Bluesen har sina rötter i västafrikansk folkmusik och blev under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal den afroamerikanska befolkningens musik – en stil som sedan kom att inspirera bl.a. till framväxten av rock’n roll[7].
En av de grundläggande skillnaderna mellan klassisk funktionsharmonik och nyare populärmusikalisk harmonik är omkastandet av subdominanten och dominanten i många kadenser. Medan en klassisk s.k. fullständig helkadens består av funktionerna S-D-T heter ”pop-motsvarigheten” D-S-T (denna ackordföljd motsvarar de tre sista ackorden i ett traditionellt blueschorus), som t.ex. i ”Bad Moon Rising” av Creedence Clearwater Revival. Just avsaknaden av ackordföljden D-T präglar mycket av dagens populärmusik, och en följd av detta är att T kan bli svårare att uppfatta gehörsmässigt.

Det pedagogiska problemet

Just tendensen att medvetet maskera tonikan och göra musiken mer diffus i sin tonala hemvist är något som är vanligt i house, trance och relaterade genrer. Kanske vill man skapa en känsla av ”flytande” harmonik som ständigt är i rörelse, men framförallt tycks det som om kompositörerna strävar efter en musik som varken är tydligt förankrad i dur eller i moll. En sådan syn på tonalitet går på tvärs bl.a. med barockens affektlära och polarisering av känslolägen (moll symboliserar mörker och sorg, dur ljus och glädje) och har mer gemensamt med medeltidens musik och användandet av modus, alltså kan fenomenet med fog sägas vara nygammalt.
Den stora exponering som DJ-producerad och –influerad musik fått under senare år, inte bara på dansgolv och konserter utan också t.ex. i reklam, i varuhus och i träningslokaler[8], har gjort att funktionstonaliteten har kommit att få allvarlig konkurrens i vårt kollektiva musikmedvetande. Bilden av tonikan som ett självklart centrum som slås fast med vissa kadenser (som länge varit utgångspunkten för den stora merparten av gehörsundervisningen i Sverige) ställs nu mot ett annat ideal där det inte sällan finns två möjliga tonikaalternativ och där kadenserna är långt mer fria. Det är intressant att spekulera i hur och om vår ökade bekantskap med denna nygamla, modala musik har påverkat en ny generation studenter och deras förförståelse för begreppet tonika. Många lärare på högskolenivå upplever att förkunskaperna hos studenterna har försämrats under senare år[9]. Även jag kan tycka att gehörsundervisningen långt ifrån alltid kan inledas där man skulle vilja göra det, särskilt på grund av att många elever känner stor osäkerhet och förvirring när de ska lyssna ut ackord och deras inbördes relation till varandra. Oavsett om den moderna popmusikens mer ”liberala” hantering av tonikan och dess överlag mer harmoniskt diffusa karaktär har påverkat studenternas ackorduppfattningsförmåga till det sämre eller inte (eller helt enkelt förändrat den), tycks det i alla fall som att vi bör belysa tonikan från fler perspektiv och göra det till ett s.k. **tröskelbegrepp**. Med tröskelbegrepp menar vi en idé som är central inom ett visst ämne och som kan vara svår att fullt omfamna, men som bär på nyckeln till relaterade begrepp inom ämnet och ofta leder till ett perspektivskifte och en djupare förståelse när eleven väl absorberat begreppets innebörd[10]. Överfört till gehörsämnet innebär detta att det kan vara en god idé att vi

---

6) http://www.ne.se/relativt-geh%C3%B6r – senast besökt 2012-12-19
7) http://www.scaruffi.com/history/blues.html - senast besökt 2012-12-19
8) http://www.stim.se/sv/PRESS/Nyheter/Musik-i-butik - senast besökt 2013-01-27
9) Elmgren, Maja och Henriksson. Ann-Sofie (2010): *Universitetspedagogik*, s.62. Norsteds, ISBN: 978-91-1-302297-0
10) ibid., s.64

parallellt med studier i traditionell funktionstonalitet, där vi bekantar oss med ackordföljder som hör till konstmusik-, vis- och jazzgenrerna, närmar oss tonikabegreppet från ett annat håll. Den något mer svårgripbara roll som tonikan ofta har i DJ-producerad musik gör att det inte alltid finns något ”rätt svar” på dessa uppgifter, särskilt som studenternas förförståelse för begreppet är individuell och på så vis kommer upp i ljuset. Å andra sidan leder koncentrerad lyssning till den här sortens musik ofta till intressanta diskussioner som i bästa fall kan få studenten att mer aktivt reflektera över musikens ”hem” även utanför klassrummet.
De exempel som följer nedan visar på tidstypiska ackordkombinationer hämtade från fyra framgångsrika svenska DJ-konstellationer och tankar kring hur vi kan integrera dem i vår gehörsundervisning. Jag kommer att använda romerska siffror (IV, V, VI) o.s.v. i min analys av ackorden, där siffrorna syftar på de treklanger som uppstår på varje steg i dur- respektive (den rena) mollskalan.

Analyser och uppgifter

1. ”Levels” (Avicii)

Rundgång: VI-I-V-IV (dur), alternativt I-III-VII-VI (moll)

”Levels” utsågs till årets låt vid Grammisgalan 2011 och har blivit DJ:n Tim Berglings, alias Avicii, överlägset mest kända låt - så till den grad att Aviciis managementbolag At Night i april 2012 gick ut och uppmanade publiken att ge DJ:ns andra låtar en chans[11].
”Levels” bygger på en rundgång med ackorden c#-moll, E-dur, B-dur och A-dur som kan tolkas i E-dur eller c#-moll enligt ovan. I originalversionen, som har en speltid på 5 minuter och 39 sekunder, spelas rundgången 56 gånger.
Den tonala dubbeltydigheten i ”Levels” uppnås genom att två referenstoner ställs mot varandra. Till att börja med får vi i introduktionen höra ett c#-moll-ackord med färgningstoner (liten sexa, liten sjua, 11-tonen) under en dryg minuts tid. C# har vid det här laget etablerat sig som vår referenspunkt och den ton vi fått höra mest, men låtens huvudsakliga idé är ännu inte införd. Vid 1:09 inträder så den melodislinga som ”Levels” blivit mest känd för, låtens ”hook”[12]. Den finns i två snarlika varianter som bägge centrerar sig kring tonen E och upprepar den envist, vilket gör att E uppfattas som tonalt centrum. Samtidigt inleds varje ackordrunda som ackompanjerar hooken med ett c#-moll, som får till följd att låten pendlar mellan att uppfattas i dur och moll.
Noterbart med ”Levels” är att den är mycket jämnt uppbyggd formmässigt. Alla låtens byggstenar kan delas in i perioder om 4 eller 8 takter vilket gör musiken lättöverskådlig och strömlinjeformad.

Gehörsuppgifter:

- Sjung med i basgången och notera den grafiskt med intervall (L3 upp, R4 ner, S2 ner). Transponera sedan till andra tonarter!
- Notera låtens hook, först bara rytmen och sedan meloditonerna. Be eleverna sjunga den ton de uppfattar som grundton/centralton och ge dem namnet på den, det bör räcka.
- Gör en formanalys genom att dela in låten i fyratakters- och åttataktersperioder. Rita också upp en ”intensitetskurva” där den upplevda dynamiken/energin är på x-axeln och tiden på y-axeln.

2. “Don’t You Worry Child” (Swedish House Mafia feat. John Martin)

Rundgångar:
Vers, del 1: I-(III)-VI (moll)
Vers, del 2: VII-I-(III)-VI (moll), alternativt V-VI-(I)-IV (dur)
Refräng: VII-I-III-VI (moll), alternativt V-VI-I-IV(dur)

---

11) http://popdust.com/2012/07/04/aviciis-management-would-like-you-give-levels-rest-please/ - senast besökt 2012-12-15
12) http://studio.idg.se/2.1078/1.198316/hooken-gor-hiten - senast besökt 2012-12-17

I den världsomspännande avskedsturnén ”One Last Tour” som Swedish House Mafia anordnar december 2012 – mars 2013 innan de tre medlemmarna Axwell, Steve Angello och Sebastian Ingrosso går åt skilda håll är ”Don’t You Worry Child” ett av de bärande numren[13]. Låten sjungs av John Martin Lindström, alias John Martin, som även står med bland kompositörerna[14]. ”Don’t You Worry Child” har en långt mer ambitiös och genomarbetad text än exempelvis ”Levels” och även en större variation i sina ackordrundor. Låtens uppbyggnad påminner också mer om en traditionell poplåt med sin ”vers-refräng”-struktur. Dock finns även här en intressant tonal dualism. I likhet med ”Levels” börjar låten med att slå fast en mollkänsla, i det här fallet b-moll, som håller i sig genom versen, där sången inträder vid 1:10 efter det att den första rundgången presenterats. Vid 1:56 kommer refrängen för första gången och pulsen försvinner – på detta följer en lång, dramaturgiskt skicklig uppbyggnad mot dansrytmens definitiva ”emancipation” vid 2:40. Under tiden har tonen D fått allt större betydelse, något som inleddes redan i versens andra del. På de viktiga titelorden ”Don’t you worry child” sjungs tonerna D och A vars harmoniska intervall (en ren kvint) närapå cementerar D som tonalt centrum. När ett D sedan tillåts klinga vidare efter refrängens slut in i rundgången känns den gradvisa övergången till dur genomförd – dock får ackordet b-moll även fortsättningsvis mer speltid än ackordet D-dur.

Gehörsuppgifter:

- Som alltid när det handlar om den här typen av musik, hitta de tänkbara centraltonerna. Varför känns en viss ton som mer ”hem” än andra? Har det med melodins riktning och omfång att göra? Kanske med betoningen av vissa ord, eller den speltid och exponering olika ackord får? Diskutera!
- Notera den karakteristiska rytmen som börjar vid 1:03.
- Vid 4:13 inleds ett studsande ackompanjemang som lämpar sig för plankning. Analysera också verbalt (genom att använda musikaliska parametrar som dynamik, instrumentation och rytmik) uppbyggnaden mellan 4:13 och 5:13.

3. “Vaporware” (Paulina Cewe)

En houselåt av en helt annan karaktär kommer från Paulina Cewe, som enligt egen utsago representerar genrerna *tech house* och *progressiv trance*[15]. ”Vaporware” är en rent instrumental fantasi över en given centralton (E) som aldrig riktigt ifrågasätts men som ställs i konstant ny belysning genom små subtila förändringar av de toner som omger den. Alltså bjuder den inte på samma typ av gehörsmässiga utmaning som de två föregående låtarna men väl på andra fascinerande egenheter. En ganska mättad och industriell ljudbild som är rik på effekter, brus och efterklang gör emellanåt tonhöjderna svåra att uppfatta vilket gör att låten kräver noggrant lyssnande (kanske i hörlurar) för att eleven skall kunna hitta skiftningarna i harmoniken.
Låtens form skulle kunna beskrivas som **A**-**B**-**A**-**A**^{1} där delarna har olika karaktär:
A: ett rytmiskt drivande och tonalt stabilt flöde med e-moll som grund. Tungt och dansant.
B (börjar vid 4:30): en sökande episod med mindre betonad puls där tonen E ställs mot två kontrasterande tonala centrum.
A återkommer vid 5:46 och utmynnar i en höjdpunkt som signalerar övergången till:
A^{1}, som kan sägas vara en syntes av rytmiken i A och de harmoniska idéerna i B.

Gehörsuppgifter:

- Slå fast tonikan (när inträder den och hur?). Lyssna under det första partiet (A, fram till 4:30) ut färgningstoner som inte hör till e-mollklangen och ge förslag på vilka modala skalor de skulle kunna vara hämtade ur.
- Plocka ut ackorden i B-avsnittet (4:30-5:46) och undersök deras förhållande till centraltonarten e-moll.

---

13) http://.onelasttour.com/ - senast besökt 2012-12-17
14) http://www.swedishhousemafia.com/DYWC.pdf - senast besökt 2012-12-17
15) http://www.stim.se/sv/PRESS/Nyheter/Dansgolvets-nya-regenter/ - senast besökt 2012-12-18

- Gör på ett liggande A4 ett ”grafiskt partitur” över låten, indelad i boxar enligt de fyra partier som beskrivits ovan. Märk ut intressanta ljud, toner, ackord, dynamiska skiftningar etc. och använd fantasin vid noterandet. Utommusikaliska associationer är i allra högsta grad tillåtna!

4. “Edge” (Rebecca & Fiona)

Rundgång: IV-I-VI (dur), VI-III-I (moll)

DJ-duon Rebecca Scheja och Fiona Fitzpatrick fick sitt publika genombrott 2010 med låten ”Luminary Ones” samt SVT-webbserien som bar deras namn[16] och har sedan dess både vunnit en Grammis och turnerat i USA, bland mycket annat[17]. Låten ”Edge” kommer från albumet ”I love you, man” från 2011 och är en koncis skapelse, både i speltid och vad gäller det musikaliska materialet, vilket gör den till ett lättöverskådligt studieobjekt. Endast tre ackord bildar den harmoniska bakgrunden: C-dur, G-dur och e-moll, och det ger oss tre tänkbara tonala centrum. C-dur försvinner snart ur kalkylen då tonen C inte förekommer i någon av de melodiska fraserna, som istället cirkulerar kring B och G. Alltså har vi återigen en ”kamp” mellan en durtonart och dess parallell där dominanten i bägge de presumtiva tonarterna typiskt nog saknas – istället är det ackordet på skalans *sjätte* steg som spelar en viktig roll, något som är mycket vanligt i modern dansmusik (se både ”Levels” och ”Don’t You Worry Child”!).

Gehörsuppgifter:

- Sjung med i basgången. Hur är den konstruerad - hjälper den oss att identifiera den troliga tonikan och på vilket sätt?
- Ett fyratonsmotiv fungerar som introduktion, mellanspel m.m. genom hela låten. Med den första tonen (b) given skall studenterna notera motivet och analysera vilka ackordtoner motivet representerar i de tre ackorden.
- Hitta och notera tre andra korta melodiska fraser och sjung dem på tonplatser utifrån de två tänkbara tonarterna.

Sammanfattning

Studenter i gehör har oerhört mycket att vinna på att i alla möjliga musikaliska situationer (eget övande/musicerande, konsertbesök, TV-tittande, socialt umgänge) sträva efter medvetenhet kring det de hör. Att inte begränsa gehörstänkandet till klassrummet är en väsentlig del av ett aktivt musikliv och att det finns mycket att hämta i den kontemporära DJ-musiken, oavsett om man hör den på en nattklubb, i en klädaffär eller i en träningslokal, torde framgå ganska klart av ovanstående analyser. Det är min förhoppning att mina tankar kring tonikans (ofta dubbla) roll i tidstypiska ackordstrukturer och de därtill relaterade uppgifterna skall inspirera till vidare studier riktade mot samtida musik samt att vi kan fortsätta att hitta nya perspektiv på och nya sätt att belysa tröskelbegreppet tonikan. För min egen del är det här arbetet bara början på en större bank av gehörsuppgifter som jag säkerligen kommer att ha mycket glädje av framöver.

16) http://www.fokus.se/2010/11/det-ar-ingen-vanlig-tjejserie/ - senast besökt 2013-01-28
17) http://www.blixten.se/musik/rebecca--fiona -senast besökt 2013-01-28